

שיעורי סיכום וחזרה הלי עירובין

שיעור 1- הגדרת רשות היחיד ורשות הרבים (סי' שמה סע' א - ג)

א. הקדמה כללית

המלאכה האחרונה בל"ט מלאכות שבת היא מלאכת הוצאה, הגמרא במסכת שבת (צו ב) שואלת היכן כתובה מלאכה זו בתורה?¹ ועונה: "אמר רבי יוחנן: דאמר קרא ויצו משה ויעבירו קול במחנה. משה היכן הוה יתיב במחנה לוי, ומחנה לוי רשות הרבים הוא, וקאמר להו לישראל: לא תפיקו ותיתו מרשות היחיד דידכו לרשות הרבים". ומניין שזו מלאכה? מהמשך הפסוק "איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש, ויכלא העם מהביא". ומכאן שההבאה נקראת מלאכה. כלשון הרמב"ם (פ"ב מהל' שבת ה' ח): "הוצאה מרשות מלאכה מאבות מלאכות היא, ואף על פי שדבר זה עם כל גופי תורה מפי משה מסיני נאמרו, הרי הוא אומר בתורה איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש ויכלא העם מהביא, הא למדת שההבאה מלאכה קורא אותה".

ויש עוד לימוד במסכת עירובין (יז ב) מהפסוק אל יצא איש ממקומו ביום השביעי, שדרשוהו 'אל יוציא' (ומדוע צריך שני לימודים? עיי' בתוס' שבת ב א).

ב. סדר סימן שמה

בסימן שלנו, סימן שמה, מוגדרות הרשויות. זוהי מהות הסימן! להגדיר את ארבעת הרשויות בהגדרתן הטורה, כלומר במקרים שבהם חלים כל הדינים של כל אחת מהרשויות. לדוגמא- יש רשות היחיד שמותר לטלטל בה ויש רשות היחיד שאסור לטלטל בה מדרבנן- בסימן שלנו נעסוק רק בסוג הראשון, רשות היחיד גמורה שמותר לטלטל בה. עוד דוגמא, שקשורה לדוגמא הקודמת- יש כרמלית שהיא חומרה של חכמים על מקום פטור, ויש כרמלית שהיא חומרה של חכמים על רשות היחיד- בסימן שלנו נעסוק רק בסוג הראשון, שש לו את כל דיני כרמלית (שאם העביר ממנו או אליו מרה"י או מרה"ר פטור, משא"כ בסוג השני חייב). והדברים יוסברו ויבוארו בהמשך.

כמו כן, הסימן לא עוסק במותר והאסור בכל אחת מהרשויות וביניהן. כלומר, לא עוסק בדיני העברה וטלטול, אלא בהגדרת הרשויות בלבד.

הסימן מחולק לארבעה נושאים, כמניין הרשויות- "תנו רבנן, ארבע רשויות לשבת: רשות היחיד, ורשות הרבים, וכרמלית. ומקום פטור" (שבת ו א).

¹ ומדוע צריך לשאול בכלל היכן כתובה בתורה? וכי שאר המלאכות כתובות בתורה? כל מלאכה שהייתה במשכן היא מלאכה והוצאה הייתה במשכן? מתרצים התוס' שמלאכת הוצאה היא מלאכה גרועה ולא היינו אומרים שהיא אסורה אע"פ שהייתה במשכן אילולי הייתה כתובה להדיא.

רשות היחיד : סעיפים א - ו.

רשות הרבים : סעיפים ז - יג.

כרמלית : סעיפים יד - יח.

מקום פטור : סעיף יט.

בשיעור היום נעסוק בהגדרת שתי הרשויות הראשונות, רשות היחיד ורשות הרבים (כלומר מסעי א עד סעי' יג).

ג. הגדרת רשות היחיד

הגמרא במסכת שבת (ו א) מגדירה : "ואיזו היא רשות היחיד - חריץ שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה, וכן גדר שהוא גבוה עשרה ורחב ארבעה". והפירוש הוא, אומר הריטב"א : "אפילו כגון זה חשוב רשות היחיד כאילו הוא בית שיש לו ד' על ד' ומוקף מחיצות גמורות גבוהות עשרה". וממילא, יצא לנו שההגדרה הבסיסית לרשות היחיד היא שטח של ארבעה טפחים על ארבעה טפחים מוקף בגדר שגבוהה עשרה טפחים.

ההגדרות צריכות הגדרה - ויש בזה חמש שאלות : כמה מחיצות צריך? ארבעה על ארבעה זה שטח או צורה? ארבעה טפחים מכוונים או אלכסון של ארבעה טפחים על ארבעה טפחים? האם העובי של המחיצה מצטרף לשיעור ארבעה טפחים? האם חייבים שיהיה מוקף לדירה?

1. מניין המחיצות - בסימן שסג מובאת מחלוקת ראשונים כמה מחיצות מגדירות את רשות היחיד מדאורייתא : לדעת רש"י, תוס', ראב"ד, רא"ש, רשב"א וריטב"א - שלשה מחיצות או שתי מחיצות ולחי הרי הם רשות היחיד מדאורייתא. לדעת ר"ח ורמב"ם - ארבע מחיצות או שלש מחיצות ולחי הרי הם רשות היחיד מדאורייתא. כבר אמרנו, שהסימן שלנו עוסק בהגדרת רשות היחיד גמורה, כלומר שמותר לטלטל בה לכולי עלמא, ולכן, מסביר הב"י, שהטור לא כתב בסימן שלנו כמה מחיצות צריך, כי לכולי עלמא מותר לטלטל רק כשיש ארבע מחיצות או שלש ולחי. ועוד שדעת הטור כדעת הרמב"ם ואם היה כותב את מניין המחיצות היה מקום לטעות ולחשוב שהוא מצריך ארבע מחיצות גמורות ולא די בשלש ולחי, ולכן הטור לא נכנס לזה, וגם השו"ע בסעי' ב לא נכנס לזה וסמכו על מה שיבארו בסימן שסג.

2. ארבעה טפחים על ארבע טפחים שטח או צורה? - על מנת להגדיר רשות היחיד, לא די בשטח של ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, אלא צריך צורה של רבוע. לכן מלבן של שני טפחים על ששה טפחים אינו רשות היחיד. מאידך עגול שקוטרו ששה טפחים נחשב לרשות היחיד, כי אפשר לרבע בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים. המקור של דין זה הוא הרמב"ם (פ"ד מהל' שבת הל' ז) שפסק : "וכן מקום המוקף שאין בו ארבעה על ארבעה אפילו היה ארכו אלף מיל ורוחבו ארבעה פחות שעורה וגובהו משלשה ולמעלה הרי זה מקום פטור". וביאר המגיד משנה : "זה יצא לרבינו

ז"ל ממה שאמרו (שבת ח ב) אסקופה מקום פטור וכגון דלית ביה ד' על ד' וכי הא דכי אתא רב דימי א"ר יוחנן מקום שאין בו ד' על ד' מותר לבני רה"י ולבני רה"ר לכתף עליו ובלבד שלא יחליפו ופירש רבינו שאין ד' ברחב וד' באורך וכן מוכיח בסוגיא במ"ש באסקופת מבו. ואין ספק שארכה יותר מד' אלא שאין רחבה ד'. וכן נראה פ' חלון (עירובין עז) גבי כותל שבין שתי חצרות. זהו פירוש רבינו וכן מוכיח בבירור בשמועה דזרק כוורת דפ"ק (שבת ח א) שאינו ר"ל תשבורת ד' על ד' אלא שיש בו ממש רחב ד' על ד'".

ואז המגיד משנה מוסיף ואומר: "ודע שאם המקום עגול אם אפשר לרבע בו ד' על ד' הרי זה רה"י ואם לאו אף על פי שיש בו בתשבורת יותר מכן אינו רה"י כמבואר באותה שמועה וכן הדין בשאר התמונות כמשולשות וכיוצא בהן, וכל מקום שהזכיר רבינו עמוד רחב ד' אם הוא עגול ר"ל שיש באלכסונו חמשה ושלושה חומשין כדי לרבע בו ד' על ד' ואם הוא מרובע כבר יש באלכסונו כן".

וגם הטור הביא את הדין הזה בסוף הסימן, כשהגדיר מקום פטור. וכך פסק המשנה ברורה (ס"ק ל): "ואפילו אם ארכה יותר מארבעה טפחים לא מצרפינן זה לרחבה, דלא נחשבת רשות לעצמו אלא אם כן יש בו ארבעה טפחים בארך וארבעה ברחב".

3. ארבעה טפחים מכוונים או אלכסון של ארבעה טפחים על ארבעה טפחים? - לגבי טלטול ארבע אמות ברשות הרבים, יש מחלוקת ראשונים האם מדובר על ארבע אמות דווקא או על חמש אמות ושלוש חמשיות אמה שזהו שיעור אלכסון של ריבוע שצלעותיו הן ארבע על ארבע אמות. רמ"א (סעי' ב) מביא שלדעת הגהות אשר"י ותוס' (עירובין נא) כך הדין גם בהגדרת רשות היחיד, לא די בארבעה טפחים, אלא צריך חמשה טפחים ושלוש חמשיות הטפח. המשנה ברורה (ס"ק ו) מביא שהלבוש השמיט דין זה, כי כל הראשונים חולקים על זה ולשיטתם די בארבעה טפחים מכוונים וכך פסק הגר"א.

4. האם העובי של המחיצה מצטרף לשיעור? - במסכת שבת (ח א): "אמר אביי: זרק כוורת לרשות הרבים, גבוהה עשרה ואינה רחבה ששה - חייב, רחבה ששה - פטור". הראשונים שם חלוקים האם ששה זה דווקא או לאו דווקא. לדעת רש"י ששה לאו דווקא, באמת גם קצת פחות פטור אלא שאביי לא דק ולחומרא לא דק, כדי שלא יזרוק כוורת קטנה מזה ויתחייב. לדעת רבינו חננאל, החשבון מדויק. יסוד המחלוקת ביניהם היא האם עובי הדפנות מצטרפים לשיעור ארבע על ארבע או לא. לדעת רש"י הדפנות מצטרפות לדעת רבינו חננאל הדפנות לא מצטרפות. ובמחלוקת הזו חלקו עוד ראשונים - שיטת הרא"ש, התוס' כשיטת רש"י. שיטת הר"י, הרמב"ן והריטב"א כדעת רבנו חננאל. בשיטת הרמב"ם יש מחלוקת, לדעת הט"ז (ס"ק ב) הרמב"ם סובר כרש"י. אבל לדעת המגן אברהם רוב האחרונים הרמב"ם סובר כר"ח.

שיטה שלישית היא שיטת הרשב"א, שמחלק בסוג המחיצה. אם המחיצה ראויה לשימוש על גביה, היא מצטרפת, אם אינה ראויה לשימוש לא מצטרפת. אבל האחרונים העירו ששיטה זו של הרשב"א לא נאמרה אלא לגבי החלק העליון של הגדר. כלומר, אם אין בחלל הקרקע ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, הרשב"א סובר כרוב הראשונים שזה לא רשות היחיד. החידוש שלו הוא שאם אפשר להשתמש על גבי המחיצה ויש בה יחד עם הקרקע ארבעה טפחים, היא נחשבת לרשות היחיד.

המשנה ברורה (ס"ק ג) פוסק להלכה כדעת רוב הראשונים והאחרונים, שהמחיצות לא מצטרפות.

5. האם חייבים שיהיה מוקף לדירה? - הטור כתב: "ואפילו אם יש בו כמה מילין אם מוקף לדירה הוי רשות היחיד". הב"י מבאר שהטור מזכיר פה את התנאי של מוקף לדירה מאחר ובסימן שלנו אנו עוסקים בהגדרת רשות היחיד גמורה, כלומר שמותר לטלטל בה. אבל גם אם לא מוקף לדירה, הוא רשות היחיד מדאורייתא, והזורק לתוכו חייב, אלא שמדרבנן אסור לטלטל בה. רק שזה לא הנושא של הסימן הזה.

בדומה לזה התנאי הבא שכתב הטור שיהיו הדלתות נעולות, ומקורו הוא ברמב"ם (פי"ד מהל' שבת הל' א), בא להתיר טלטול לגמרי, אבל גם אם השער לא נעול מדאורייתא זה רשות היחיד. ואף על פי שמהגמרא במסכת עירובין (קא א) משמע שנעילת דלתות ירושלים גורמת לזה שירושלים תהיה כרמלית ולא רשות היחיד, זהו מפני שגרים בה הרבה אנשים. כלומר, מצד הצורה של רשות היחיד כשהדלתות נעולות זו רשות היחיד, אלא שחכמים החמירו במקם שדרים רבים להחשיבו כרמלית ולאסור לטלטל בו.²

ד. מקומות שנחשבים רשות היחיד.

אחרי ההגדרות יש תשעה מקרים או דוגמאות שהובאו בסימן שלנו בשו"ע ובאחרונים לרשות היחיד: כותל שגבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה, חריץ עמוק עשרה ורחב ארבעה, תל, כותלי רשות היחיד, חורי רשות היחיד, אויר, כלי, טרסקל ועמוד שבראשו יש רוחב ארבעה טפחים אך בבסיסו אין.

1. כותל גבוה עשרה ורחב ארבעה - כבר ראינו לעיל שהגמרא בשבת (ו א) אומרת שכותל כזה הוא רשות הרבים, ורש"י (שם ו ב) פירש שכוונת הגמרא הוא לשימוש על גבי הכותל, ואותו חלק שעל גבי הכותל נחשב כמוקף מחיצות מאחר שאומרים 'גוד אסיק מחיצתא' והרי החלק העליון כמוקף ארבעה מחיצות.

2. חריץ עמוק עשרה ורחב ארבעה - גם זה בגמרא שם. שני מקרים אלו הובאו בשו"ע בסעיף ב.

3. תל - הגמרא במסכת שבת (ק א) אומרת שתל, כלומר התרוממות עפר מהקרקע, שגבוהה עשרה טפחים והשפוע שלה הוא חד באופן שלא נוח להשתמש שם, כלומר שהפרש הגובה מהחלק הנמוך לגבוה בעשרה טפחים הוא בתוך ארבע אמות, החלק העליון שלו הוא רשות היחיד. והשו"ע הביא את זה בסעיף ב והמשנה ברורה ס"ק ה).

² וממילא מעיר הבית יוסף שלפי זה התנאי של דלתות נעולות הוא רק בעיר שאילולי הדלתות היה לה דין רשות הרבים, אבל אם היה לה דין כרמלית או חצר לא חייבים לנעול את הדלתות בלילה על מנת להופכה לרשות היחיד

4. כותלי רשות היחיד - הגמרא במסכת שבת (צט ב) מסתפקת האם על גבי הכותל שמקיף את רשות היחיד זה רשות היחיד, ופושטת מקל וחומר: "אמר רב מישא, בעי רבי יוחנן: כותל ברשות הרבים גבוה עשרה ואינו רחב ארבעה, ומוקף לכרמלית, ועשאו רשות היחיד. וזרק ונח על גביו, מהו? מי אמרינן: כיון דאינו רחב ארבעה - מקום פטור הוא, או דילמא: כיון דעשאו רשות היחיד - כמאן דמלי דמיא. אמר עולא: קל וחומר, לאחרים עושה מחיצה - לעצמו לא כל שכן?". והשו"ע הביא את זה להלכה בסעי' ג.

5. חורי רשות היחיד - חור שבכותל רשות היחיד, ועובר מרשות היחיד לרשות הרבים, מובא בגמרא מסכת שבת (ז א) שהוא כרשות היחיד. ונחלקו הראשונים: לדעת התוס' המניח בור זה לא חייב אלא אם כן יש לחור עצמו תנאים של רשות היחיד, כלומר שהוא ארבעה טפחים על ארבעה טפחים. אך לדעת הרשב"א והמאירי בכל מקרה יש להם דין של רשות היחיד. עוד מחלוקת היא מה הדין כשהחורים נמוכים מעשרה טפחים. לדעת השו"ע ורמ"א (סעי' ד) והמגן אברהם, גם במקרה זה הם נחשבים לרשות היחיד. לדעת האליה רבא, זו מחלוקת ראשונים, והתוס' ורבנו ירוחם מקלים מתחת לעשרה טפחים שמאחר ואין דרך בני רשות היחיד להשתמש בהם הם נחשבים כחורי רשות הרבים. וכך דעת הגר"א.

6. אויר רשות היחיד - בגמרא מסכת שבת (ז א) אמר רב חסדא: "נעץ קנה ברשות היחיד וזרק ונח על גביו, אפילו גבוה מאה אמה - חייב, מפני שרשות היחיד עולה עד לרקיע". וכך פסקו הראשונים, ר"ח, רי"ף, רמב"ם, רא"ש, רמב"ן ורשב"א והשו"ע סעי' ה ומשנה ברורה ס"ק יב).

7. כלי - כבר דברנו לעיל על הסוגיה של כוורת במסת שבת (ח א), וממנה עולה שכלי שגודלו הוא כגודל רשות היחיד, הרי הוא רשות היחיד אף על פי שהוא מונח ברשות הרבים. כמו כן כבר דברנו בהגדרות שצריך ארבעה טפחים על ארבעה טפחים ואם הכלי עגול צריך שיהיה ניתן לרבע בתוכו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים. והשו"ע מביא את זה בסעי' ו.

כלים קטנים מזה - לדעת המגן אברהם אין דין כרמלית בכלים (כל זמן שאינם מחוברים לארץ) ולכן הכלי בטל לרשות בה הוא נמצא. לדעת אבן העוזר יש דין כרמלית בכלים. אך בשער הציון (ס"ק טו) מכריע כמגן אברהם כי כמות כתבו כמה ראשונים - רשב"א, ר"ן ומאירי. ולא עוד אלא שבמאירי כתב שגם מקום פטור לא שייך בכלים.

8. טרסקל - המגן אברהם (ס"ק א) הביא מהתוס' שאם יש טרסקל שתלוי על עמוד, גובה העמוד עשרה ורוחב הטרסקל ארבעה - הטרסקל לא נחשב לרשות היחיד, כי אין לו מחיצות. אבל אם הטרסקל עצמו גבוה עשרה ורחב ארבעה הוא נחשב לרשות היחיד ככל כלי.

9. עמוד שבראשו יש רוחב ארבעה טפחים אך בבסיסו אין - גם זה במגן אברהם שם בשם התוס' והדין הוא שלמעלה זה רשות הרבים ולמטה לא.

ה. הגדרת רשות הרבים

הנושא השני בסימן הוא הרשות השנייה- רשות הרבים. וכמו שברשות היחיד קודם דברנו על ההגדרות ואחר כך על המקרים, כך נעשה גם ברשות הרבים.

לרשות הרבים חמש הגדרות: רוחב, צורה, כמות אנשים שעוברים בה, מקורה, גובה (כל ההגדרות בסעיף ז)

1. רוחב - במסכת שבת (צט א) הגמרא למדה ממלאכת המשכן שרוחב רשות הרבים הוא 16 אמה: "אמר רב משום רבי חייא: עגלות, תחתיהן וביניהן וצידיהן - רשות הרבים. אמר אביי: בין עגלה לעגלה כמלא ארץ עגלה. וכמה ארץ עגלה - חמש אמות. למה לי? בארבע ופלגא סגי! - כי היכי דלא לידחקו קרשים. אמר רבא: צידי עגלה כמלא רחב עגלה. וכמה רחב עגלה - שתי אמות ומחצה. למה לי? באמתא ופלגא סגי! - כי היכי דלא לידדו קרשים. אלא דקיימא לן: דרך רשות הרבים שש עשרה אמה, אגן דגמרינן לה ממשכן, דמשכן חמיסרי הוא! אמתא יתירא הואי, דהוה קאי בן לוי, דכי משתלפי קרשים - הוה נקיט להו".

ההגדרה הזו אינה קשיחה. כלומר, רחוב שיש בו שש עשרה אמה מצד לצד, אך לא לכל אורכו, אלא שיש איזורים בהם הוא מעט פחות משש עשרה אמה, גם כן נחשב לרשות הרבים, כך כתב המגיד משנה (פי"ד מהל' שבת הל' א) בשם הרשב"א (עבודת הקודש ש"ג סי' א): "שאי אפשר לרשות הרבים להתלקט במלקט". בהמשך (כשנדבר על מקרים ודוגמאות לרשות הרבים) נחזור לזה ונראה האם זה מוסכם על כולם ובכל מצב.

2. צורה - הגדרת רשות הרבים נלמדת מהיות ישראל במדבר, ולכן צריך שלא יהיה לעיר חומה, כמו שבמדבר לא הייתה חומה. המקור לזה הוא רש"י בעירובין (ו א ד"ה רשות הרבים). והשו"ע פסק את זה בסעיף ז. אם יש חומה, צריך שיהיה רחוב ישר מכוון בין שער לשער בחומת העיר, כדי שיהיה דומה לחניית ישראל במדבר. ובמקרה זה, שיש רחוב מפולש משער לשער, צריך שיהיו לו את כל דיני רשות הרבים האחרים כדי להגדירו כרשות הרבים- כלומר, שיהיה רחב 16 אמה, ושלא יהיה מקורה ולדעת חלק מהראשונים שיעברו בו ששים רבוא (ויבואר בהמשך).

3. כמות אנשים שעוברים בה - הראשונים חלוקים האם למדנו מדגלי מדבר רק את צורת רשות הרבים או גם את ההגדרה כמה אנשים נחשבים לרבים.

רש"י (עירובין ו א ונט א) כתב שאחד התנאים כדי להגדיר מקום מסויים כרשות הרבים הוא שנכנסים בו תמיד ששים רבוא. וכך כתב גם הרא"ש (עירובין פ"א סי' ח) ועוד הרבה ראשונים- סמ"ג, סמ"ק, תרומה, רוקח והתוס'.

מאידיך, הרמב"ם לא הזכיר את התנאי הזה, וגם הרמב"ן והרשב"א לא כתבוהו, וביאר המגיד משנה שלדעתם זה לא תנאי נצרך להגדרת רשות הרבים, וכך סובר גם הוא. וגם הר"ן והגהות מרדכי והריב"ש. והתנאי הזה לא הוזכר בגמרא בשום מקום (ונראה לי שהסברה כאמור לעיל, שמדגלי מדבר למדנו על הצורה ולא על הגדרת רבים).

להלכה - השו"ע הביא את שיטת רש"י וסייעתו בשם יש אומרים³. המגן אברהם (ס"ק) כתב להוכיח מדברי השו"ע בסי' שג (סעי' יח) שהוא סובר כאותם יש אומרים, שהרי שם כתב שמותר לצאת בתכשיטים לרחובה של עיר, כי יש לה רק גדר חצר שאינה מעורבת בזמנינו שאין ששים רבוא במקום אחד. אבל הביאור הלכה (ד"ה שאין ששים) כתב שהאחרונים דחו את דברי המגן אברהם, וביארו ששם השו"ע כתב את הדברים לשיטת המלמדים זכות ולא להלכה לכתחילה. ואדרבא הביא כמה מקומות מהם משמע שדעת השו"ע להחמיר בזה. והט"ז והמ"א הביאו שניהם שלדעת שו"ת משאת בנימין ולדעת מהרש"ל יש להחמיר בזה. והביאור הלכה הוסיף שכך היא דעת רוב הראשונים, אע"פ שבבית יוסף נראה שהרוב סוברים להקל. והוסיף עוד שאף בדברי רש"י יש ראשונים שהסבירו אחרת- ולכן מסקנתו היא להחמיר בזה, אלא שמכל מקום "אין בנו כח למחות ביד המקלן, שהם סומכין על הפוסקים העומדים בשיטת בה"ג ורש"י הנ"ל, אבל כל יראש שמיים בודאי יש להחמיר לעצמו דבזמננו יש גם כן רשות הרבים מן התורה".

4. מקורה - במסכת שבת (צח א): "אמר רב שמואל בר יהודה המעביר ארבע אמות ברשות הרבים מקורה פטור לפי שאינו כדגלי מדבר". והרמב"ם (בפי"ד מהל' שבת הל' א) והשו"ע פסקו זאת להלכה.

5. גובה - התנאי של גובה מתחלק לשתיים, חלק חיובי וחלק שלילי. כלומר, יש תנאים שמגדירים מהי הרשות ויש תנאים שמגדירים מה לא נכלל ברשות. בגובה יש לנו את שתי הסוגים.

הסוג הראשון, תנאי חיובי: במסכת שבת (ז א): "אמר רבה בר שילא אמר רב חסדא: לבינה זקופה ברשות הרבים (וסתם לבינה היא שלש על שלש ואין שיעור לעוביה, רש"י), וזרק וטח בפניה - חייב, על גבה - פטור. אביי ורבא דאמרי תרוייהו: והוא שגובה שלשה, דלא דרסי לה רבים. אבל היזמי והיגי, אף על גב דלא גביה שלשה. וחייא בר רב אמר: אפילו היזמי והיגי, אבל צואה לא. ורב אשי אמר: אפילו צואה". ופירש רש"י: "חייב - אם זרק ארבע אמות, דהוי כמונח ברשות הרבים, דכל למטה מעשרה רשות הרבים הוא, ובלבד שינוח למטה משלשה דהוי כקרקע, או באויר כי האי דנדבקה בכותל". ושיעור ג' טפחים הוא מפני שכל פחות מג' טפחים הרי הוא כחלק ממה שתחתיו ומחובר ומאוגד עמו- בלשון חז"ל לבד (שבת צז א).

ומכאן שברשות הרבים כל מכשול ומפריע שגובהו פחות מג' טפחים, נחשב גם כן לרשות הרבים. וכך פסק השו"ע בסעיף י. מעל גובה שלשה טפחים יש חלוקות ותנאים ונעסוק בהם בשיעור הבא בו נגדיר מהי כרמלית ומהו מקום פטור.

³ והוסיף על דבריהם שצריך שיעברו ששים ריבוא בכל יום, והמשנה ברורה (ס"ק כד) העיר על זה שחיפש בראשונים הנ"ל ולא מוזכר בהם תנאי זה אלא שיהיו מצויים שם ששים ריבוא.

הסוג השני, תנאי שלילי: עד כאן עסקנו בתנאים המגדירים את רשות הרבים, התנאי הזה מגדיר שיש לרשות הרבים תחום, יש לה גבול- גובה עשרה טפחים. המשנה במסכת שבת (ג א) אומרת: "הזורק ארבע אמות בכותל למעלה מעשרה כזורק באויר", כלומר הוא פטור כי לרשות הרבים יש גבול בגובה, עד עשרה טפחים מהקרקע. בניגוד לרשות היחיד שבוקעת עד הרקיע.

1. מקרים ודוגמאות לרשות הרבים

אחרי שסיימנו להגדיר את רשות הרבים ניתן לגשת לדוגמאות שהביאו השו"ע והאחרונים ויש בסימן שלנו ארבע דוגמאות לרשות הרבים: מבוי רחב 16 אמות שנהיה צר באמצעו. עמוד ברשות הרבים שמשמש בו הרבים. גומא. חורי רשות הרבים.

1. מבוי רחב שהולך ומתקצר - לדין מבוי רחב שהולך ומתקצר יש שני מקורות בראשונים.

הרא"ש (עירובין פ"א) כתב בשם ר"י שמבוי רחב יג אמה ושליש, ששני ראשיו פתוחים לרשות הרבים, נחשב גם הוא לרשות הרבים. הט"ז (ס"ק ז) מסביר כיצד הגיע ר"י לשיעור זה: "טעם לשיעור זה הוא כמו שמצינו בפסי ביראות שהיה בין כל פס לפס שיעור זה. דהיינו כשיעור שיוכלו לעבור שם שני רבקות של ארבעה בקר כשפוגעות זו בזו א' נכנסת וא' יוצאת דאז ניחא תשמישתיה שם כמו ברשות הרבים וכל בקר הוא אמה וב' שלישים". השו"ע הביא דין זה בסעיף ט.

המקור השני בראשונים הוא במגיד משנה (פי"ד מהל' שבת הל' א שהזכרנו כשעסקנו בהגדרות) בשם הרשב"א (עבודת הקודש ש"ג סי' א) שכתב: "שאי אפשר לרשות הרבים להתלקט במלקט". ולכן, "מבואות רחבים טז אמה אף על פי שמתקצרים בקצתן ואין בו טז אמה הרי זה רשות הרבים".

אבל הדבר לא מוסכם על כל הראשונים. לדעת רש"י ורמב"ם, דווקא מקום רחב 16 אמה ומעלה הוא רשות הרבים, ואם לא, אפילו אם הוא מפולש בשני ראשיו לרשות הרבים, אינו רשות הרבים אלא כרמלית.

להלכה השו"ע פסק גם את דברי הרא"ש וגם את דברי הרשב"א. אלא שכתב את דבריהם בלשון "יש אומרים", ובביאור הלכה (ד"ה יש אומרים) מוסבר שזה מחמת שיטת רש"י והרמב"ם.

הביאור הלכה (ד"ה יג אמות ושליש) תמה על השו"ע שפסק גם את הרא"ש וגם את הרשב"א וחילק את דבריהם לשני סעיפים. כי מהרשב"א, וכן מלשון השו"ע בסעי' ח (עי' משנה ברורה ס"ק כה) משמע שאין שיעור לרוחב המבוי המחבר בין שני רשויות רבים (כשהוא לארכן- אם הוא לרחבן נדבר בשיעור הבא בכרמלית) ומאידך לשיטת הרא"ש יש שיעור מינימלי על מנת שמבוי זה יחשב לרשות הרבים. ומוסיף הביאור הלכה שכך הבין גם הגר"א ואם כן פלאיה מדוע השו"ע חילק לשני סעיפים ולא ביאר שיש כאן מחלוקת.

ניסיון לתירוץ מביא הביאור הלכה בשם התוספת שבת והפרי מגדים- כשהמבוי הצד הוא לאורך רשות הרבים, כלומר ישיר שלו והרשותהבאה היא המשך של המבוי הצר, אז אפילו פחות מיג אמה ושליש זה רשות הרבים. אבל כשהמבוי הוא לרוחב רשויות הרבים, כלומר שעל מנת לעבור בו מרשות לרשות צריך לפנות, אז צריך שיהיה לחות יג אמה ושליש. הביאור הלכה דוחה את התירוץ

כי מהראשונים משמע שלא דברו אלא באופן שהמבוי הוא לאורך רשות הרבים. ולא עוד אלא שבסימן שסד מבואר שמבוי אינו כרשות הרבים, ומוכרחים לחלק בין מבוי שלאורך רשות הרבים לבמבוי שלרוחבו (משנה ברורה ס"ק כז).

2. עמוד ברשות הרבים שמתמשים בו רבים - במסכת שבת (ח א): "אמר עולא: עמוד תשעה ברשות הרבים ורבים מכתפין עליו, וזרק ונח על גביו - חייב. מאי טעמא? פחות משלשה - מדרס דרסי ליה רבים, משלשה ועד תשעה - לא מדרס דרסי ליה ולא כתופי מכתפי, תשעה - ודאי מכתפין עלויה". ופירש רש"י: "דכיון דצריך לרבים, רשות הרבים הוא".

ונחלקו הראשונים בשתי שאלות ביחס לעמוד זה. הראשונה האם זה דין בכח או בפועל, כלומר מה דין עמוד שראוי לכתף עליו אך לא משתמשים בו בפועל. השנייה האם תשעה טפחים דווקא או גם יותר מתשעה טפחים עד עשרה טפחים (שאז זה רשות היחיד).

במחלוקת הראשונה חולקים הרמב"ם וראב"ד. לדעת הרמב"ם (פ"ד מהל' שבת הל' ח) זה דין בכח, די שהעמוד יהיה כזה שראוי להשתמש על גביו כדי שיוגדר כרשות הרבים. לדעת הראב"ד (שם) רק עמוד שמתמשים בו בפועל נחשב לרשות הרבים. המגיד משנה כתב בשם הרשב"א להחמיר בזה כשיטת הרמב"ם. להלכה נחלקו בה האחרונים. לדעת המגן אברהם, וכל פסק המשנה ברורה (ס"ק לו) הלכה כשיטת הראב"ד, שרק אם משתמשים בו בפועל הוא רשות הרבים וכך שיטת הגר"א והמאמר מרדכי מצדד שגם הרמב"ם סובר כך ושאיין מחלוקת בינו לראב"ד. מאידך, לדעת האליה רבה ראוי לחוש לרמב"ם. אבל כאמור המשנה ברורה פסק להקל בזה.

במחלוקת השנייה חולקים הרמב"ם והרא"ש. לדעת הרמב"ם (שם) שיעור תשעה טפחים הוא דווקא. לדעת הרא"ש (שבת פ"א ס"י טו) שיעור תשעה טפחים לאו דווקא, אלא גם יותר מזה עד עשרה. ולא בא שיעור זה אלא למעט עמוד נמוך מזה. בשו"ע (סעי' י) הובאה דעת הרמב"ם בסתם ודעת הרא"ש בשם יש אומרים, ופסק המשנה ברורה (ס"ק לו) שהלכה כרמב"ם כי כך סוברים עוד ראשונים רבים: רש"י, רשב"א, ר"ן, מאירי וכלבו (שער הציון ס"ק לט).

3. גומא - במסכת שבת (ח א) נחלקו רב יוסף ורבא מה דין גומא שעומקה תשעה טפחים. לדעת רב יוסף דינה כעמוד תשעה טפחים, ונחשבת רשות היחיד, לדעת רבא דינה ככרמלית מאחר ובני רשות הרבים לא משתמשים בה, כי זה לא נוח. הלכה כרבא (ונעסוק בזה בשיעור הבא, כשנדבר על כרמלית), אך יש גומא שהיא רשות הרבים - גומא שעומקה הוא עד שלשה טפחים, שכך פסק הרא"ש (שבת פ"א ס"י טו), לפי שכאמור לעיל כל פחות משלשה טפחים הוא לבוד. וכך פסק השו"ע (סעי' יא) ואפילו אם היא רחבה כמה טפחים (משנה ברורה ס"ק לט).

4. חורי רשות הרבים - במסכת שבת (ז ב) נחלקו אביי ורבא אם חורי רשות הרבים כרשות הרבים, והלכה כרבא שאינם כרשות הרבים. אף על פי כן יש חורי רשות הרבים שדינם כרשות הרבים. הר"ן (שבת ב ב מדפ"ר ד"ה חורי) כתב שאם החורים הם בתוך שלש לקרקע רשות הרבים הרי הם כרשות הרבים.